

Quine

Den intuitiva betydelsen av ”analytiskt sann sats” är ”sats som är sann enbart i kraft av sin mening”. Dessa brukar ställas mot ”syntetiskt sanna satser” som är sanna inte enbart som ett resultat av vad de betyder utan också av hur världen ser ut.

Ett exempel på en analytisk sann sats som ofta används, bl a i ”Two Dogmas” är:

”en ungarl är en ogift man”

Medan ett exempel på en syntetiskt sann sats är

”Kungshuset har en vindlande trappa”

Naturligtvis finns det även exempel på analytiskt respektive syntetiskt falska satser. T ex är ”en ungarl är en gift man” analytiskt falskt – falskt enbart i kraft av sin mening och ”Kungshuset har inte en vindlande trappa” syntetiskt falskt - falskt i kraft av hur världen ser ut och vad satsen betyder.

Det förekommer två versioner av kritiken mot analyticitet i Quines artikel:

- 1) Satser som skulle bli logiska sanningar om man bytt ut synonymer, som ”alla ungarlar är ogifta män” är inte analytiska. Diskuteras i sektionerna I-IV
- 2) Inga satser är analytiskt sanna, inte ens logiska sanningar. Diskuteras huvudsakligen i V och VI.

Man bör notera att i Quines första typ av kritik problematiserar han inte idén att logiska sanningar skulle vara analytiska. Det är först i den andra typen av kritik han kommer in på det.

Quine drar långtgående filosofiska slutsatser av sina olika argument mot. Jag ska ta upp dem efter att jag gått igenom argumenten mot analyticitet. I artikeln blandas emellertid kritik mot analyticitet och konsekvenserna av att det inte finns några analytiskt sanna satser friskt.

För att kunna få analyticitet i version 1) ovan måste vi ha synonymibegreppet. Quine inleder alltså med att kritisera det. Det är viktigt att notera att Quine är ute efter att kritisera vad han kallar ”kognitiv synonymi”. Två ord kan vara kognitivt synonyma utan att t ex ge samma poetiska associationer. T ex kan ju ”ogift man” uppfattas som mer formellt än ”ungarl”. Däremot förmedlar man samma uppgifter om sakförhållanden om man säger ”Jan är en ogift man” som om man säger ”Jan är en ungarl”. Alltså är de, intuitivt sett, kognitivt synonyma. Det är den intuitionen Quine är ute efter att kritisera.

II:

Den tes Quine vill attackera i sektion II är tesen att ”synonyma uttryck har man definierat som sådana.” Han säger att ”det finns filosofer” (han nämner inte vilka, men han har nog rätt att det var vanligt) som säger att ”ungarl” är definierat som ”ogift man”.

Quine skiljer här på tre former av definitioner (denna distinktion är standard):

- 1) Lexikala definitioner (beskrivning av faktiskt språkbruk)
- 2) Stipulativa definitioner (en vetenskapsman säger helt enkelt att med ett visst uttryck – typiskt sett ett uttryck som saknar mening som ”glebb” – ska han mena något annat, t ex ”förorenat Östersjövatten”).
- 3) Explikationer. Dessa är en mellanform av 1) och 2). T ex är enligt Carnap det vetenskapliga fiskbegreppet en explikation av det förvetenskapliga. Enligt det förvetenskapliga fiskbegreppet är fiskar ”djur som lever i vatten”. Enligt det är således valar fiskar. Vetenskapen har emellertid kommit på att det är mer praktiskt att klassificera valar som mer lika t ex rävar och människor än gäddor och makrillar. Således har man skapat ett begrepp om fisk enligt vilket fiskar bl a aldrig andas med lungor, inte föder levande ungar, etc. Således finns det en överensstämmelse mellan det gamla fiskbegreppet och det nya, men det är inte exakt. Explikationer har således drag av både 1) och 2).

Det relevanta begreppet här är naturligtvis ”lexikala definitioner”. Om folk säger: ”ungkarl” är *definierat* som ”ogift man” så är det naturligtvis lexikala definitioner de talar om.

Att definiera ett uttryck a som ett annat uttryck b är att konstruera en synonymirelation mellan a och b. Nu är frågan: går det att göra? Vad gäller stipulativa definitioner, ja. Quine har ingenting emot synonymi som tillkommit genom explicita stipulationer, t ex som de förekommer i logiken. Här handlar det om att man gör explicita förkortningar för att underlätta kommunikation.

Vad gäller lexikala definitioner: vad innebär det att konstruera en synonymirelation där? Quine frågar sig retoriskt: när gjordes lexikala definitionen, eller annorlunda uttryckt, när konstruerades denna synonymirelation? Vad gäller stipulativa definitioner var ju detta som vi sett klart – det gjordes vid en viss tid och plats av en viss vetenskapsman. Vad gäller lexikala definitioner är allt mycket oklarare. Ett förslag här är att tala om ”tysta överenskommelser” – synonymirelationen ska så ”i tysthet” ha skapats av talare och lyssnare, ungefär som synonymirelationen skapats explicit av en vetenskaplig författare. Som empirist accepterar han emellertid bara explicita överenskommelser.

Ett förslag är att ta lexikografens ord för givet – uttryck är synonyma om de definieras som sådana i en ordbok. Men detta är att ”sätta kärran framför hästen” – vad vi vill veta är om vad lexikografens påståenden om synonymi verkligen stämmer. Då kan vi inte bara referera till vad de verkligen gör.

III)

Avsnitt III är rätt rörigt. Jag kommer därför avvika en del från Quines eget upplägg. Den viktigaste och mest kontroversiella idén här rör extensionala och intensionala begrepp. Quine kommer dock inte in på dessa idéer förrän i mitten av avsnittet, vilket gör att det är lätt att missa hur centralt förkastandet av intensionala begrepp är.

Extensionala satser är satser där vi kan byta ut uttryck som refererar till samma sak med bevarat sanningsvärde, eller som Quine säger *salva veritate*. Några exempel är ”Scott är Sir

Walter”, ” $2+3=5$ ”. Byter vi ut ”Scott” mot ”Sir Walter” får vi fortfarande en sann sats. Byter vi ut ”5” mot ” $1+4$ ” får vi fortfarande en sann sats, etc.

Intensionala satser är satser där vi *inte* alltid kan byta ut uttryck som refererar till samma sak med bevarat sanningsvärde. Ett exempel är trossatser som ”James tror att Scott är Sir Walter”. James kan ju tro att Scott är Scott utan att tro att Scott är Sir Walter. Ett annat exempel är modala satser (dvs satser som innehåller ”det är nödvändigt att” eller ”det är möjligt att”) som ”Det är nödvändigt att Aristoteles är Alexander den stores lärare”. Det är falskt enligt de flesta, men däremot är det enligt de flesta nödvändigt sant att Aristoteles är Aristoteles. Det finns även andra begrepp som skapar intensionalitet.

Enligt Quine har filosoferna till uppgift att skapa ett idealspråk eller analyspråk vilket inte ska användas för att bedriva vetenskap utan istället användas för att kontrollera om olika vetenskaper bedrivs på ett rimligt sätt. Går det inte att översätta en viss vetenskaps påståenden (t ex psykoanalysens) till detta idealspråk, så bör påståendena ändras. Frågan är nu: vilka typer av satser ska detta idealspråk innehålla? Enbart extensionala satser eller även intensionala satser?

Enligt Quine har intensionala begrepp ingen plats i ett vetenskapligt språk. Han ger inte särskilt mycket argument för det utan refererar bl a till sin bok *A Logical Point of View*. Quines huvudsakliga idé är emellertid att extensionala begrepp räcker för naturvetenskapen, och således finns det ingen anledning att införa dessa intensionala begrepp. Quine var en stark förespråkare för Ockhams rakkniv och om en stor klass begrepp inte behövs så så mycket bättre att bli av med dem.

Vi kommer nu till frågan: kan synonymi definieras i ett extensionalt språk? Nej det kan det inte, och det är tämligen enkelt att visa det. Därför tycker jag inte att det är helt lyckat att Quine lägger så stor vikt vid denna fråga, som upptar första delen av III, och så jämförelsevis liten vid föregående fråga. Hursomhelst: Quine frågar sig: kan vi definiera synonyma uttryck som ”uttryck som kan bytas ut i alla satser med oförändrat sanningsvärde (*salva veritate*)”.

Idén här skulle vara att om vi kan byta ut ”bachelor” (ungkarl) mot ”unmarried man” i alla satser utan att sanningsvärdet i satserna skulle förändras (och vice versa) så är ”bachelor” och ”unmarried man” synonyma. T ex: om ”James is an unmarried man” är sann så är ”James is a bachelor” också sann, men om ”John is an unmarried man” är falsk så är ”John is a bachelor” också falsk. Vad gäller dessa två satser verkar alltså detta kriterium på synonymi fungera.

Problemet är nämligen att det gör definitionen av synonymi för vid – massor av uttryck som inte intuitivt är synonyma skulle klassas som det. För, (enligt Quine) har alla djur med hjärta också njurar. Således skulle det gå att byta ut alla satser där ”djur med hjärta” ingår mot ”djur med njurar” i en vetenskaplig beskrivning av världen. T ex är ”Kossan Rosa är ett djur med hjärta” sann om och endast om ”Kossan Rosa är ett djur med njurar” är sann. Alltså måste vi lägga till något mer.

Det är dock naturligtvis sant att om språket skulle vara intensionalt skulle vi inte kunna byta ut ”djur med hjärta” mot ”djur med njurar” överallt med bevarat sanningsvärde. T ex skulle

”det är nödvändigt sant att djur med hjärta är djur med hjärta”, som är sant, inte fortsätta att vara sant om vi bytte ut det andra ”djur med hjärta” mot ”djur med njure”. Det är ju inte nödvändigt att djur med hjärtan är djur med njurar. Men Quine har som sagt underkänt intensionala begrepp.

I+ IV Kritik mot idén om formella språk

Quine framför kritik mot två Carnapianska förslag på att definiera analyticitet i formella språk. Det första är idén om ”state-descriptions” som diskuteras i slutet av avsnitt I, det andra idén om ”semantical rules” som diskuteras i avsnitt IV. Dessa diskussioner kan vara en smula krångliga. Quines viktigaste kritik mot Carnaps små formella språk är emellertid denna (vilken påminner om hans kritik mot definitioner ovan.) Uppgiften är klargöra vilka satser som är analytiska i naturliga eller vetenskapliga språk – dvs att hitta vilka satser som är ”sanna per definition” i dessa språk. I sina formella språk säger Carnap emellertid ingenting om dem: han bara stipulerar att de och de satserna ska vara analytiska i hans formella språk. Det säger oss ingenting om analyticitet i icke-stipulerade språk som svenska, eller den del av svenska som talas av oorganiska kemister, t ex.

Quine menar att starkt förenklade språk av den typ Carnap använder kan vara belysande om de innehåller mentala, beteendemässiga eller kulturella faktorer som kan förklara hur analyticitet fungerar i naturliga språk. Dessa förenklade modeller borde alltså ha visst empiriskt innehåll. Carnaps formella språk innehåller emellertid inga sådana faktorer. Han förklarar inte eventuell analyticitet i naturliga språk. Istället bara påstår han att ”de här och de här satserna ska kallas analytiska (både i sektion I och IV).

V

Vi kommer nu över till de avslutande delarna, där Quine diskuterar verifikationsteorin om mening, som de logiska positivisterna utvecklat den från Peirce. Enligt denna teori är en sats mening dess verifikationsvillkor. Satser som har samma verifikationsvillkor är således synonyma. En viktig orsak till att man talade om verifikationsvillkor var förstås för att kunna visa att satser som saknade empiriska verifikationsvillkor (och som inte var logiska eller matematiska satser) saknade mening. Udden var riktad mot den spekulativa metafysik som varit starkt inte minst i det tyska språkområdet (varifrån de mest inflytelserika logiska positivisterna kom) under 1800-talet och början av 1900-talet.

En annan vanlig idé inom empirismen från den brittiska empirismen och framåt har varit att påståenden som inte handlar om sinnesdata ska vara reducerbara till bestämda påståenden om sinnesdata. Detta är vad Quine kallar ”reduktionism”. Återigen är den viktigaste företrädaren för denna idé Carnap, som inte nöjt sig med metaforiska uttalanden utan verkligen försökte genomföra åtminstone en del av reduktionen i *Der Logische Aufbau Der Welt* (1928).

Quine har en del tekniska invändningar mot Carnaps reduktion som vi inte behöver gå in på. Enligt Quine har trots att det bästa tekniska försöket att reducera ner alla påståenden som inte handlar om sinnesdata till påståenden om sinnesdata misslyckats ändå reduktionismen överlevt. Den reduktionistiska tesen kan uttryckas som följer:

- 1) Varje syntetisk sats kan konfirmeras eller diskonfirmeras var och en för sig.

Kopplad till denna tes är också följande tes:

- 2) Det finns en bestämd mängd möjliga sinnesdata som konfirmerar eller diskonfirmerar varje syntetisk sats.

Mot detta ställer Quine idén, som han hämtat från den franske vetenskapshistorikern Pierre Duhem (död 1916), att vi aldrig kan konfirmera en sats var och en för sig. Vi testar alltid en hel mängd satser samtidigt – enligt den mest radikala formen av denna tes hela vetenskapen. Denna tes kallas för ”konfirmationsholism” (Gr. Holos – alla, hela, total). 1) faller således.

Det gör också att det naturligtvis inte på förhand är bestämt vilka möjliga sinnesdata som konfirmerar eller diskonfirmerar en viss sats. Det är omöjligt att på förhand veta hur vi kommer att förändra vår tilldelning av sanningsvärden till satser som reaktion på nya sinnesdata. Således faller även 2).

Quine menar vidare att det man kan se utvecklingen av teorin om mening i det empiristiska lägret som följer.

Locke, Hume: Den minsta entiteten som har en självständig mening är termen

De logiska positivisterna (efter Frege): Den minsta entiteten som har en självständig mening är satsen. Termer i satser har inte självständig mening eftersom de är beroende av meningen hos de andra termerna i satsen.

Quine: Den minsta entiteten som har en självständig mening är språket. Satserna i språket har inte självständig mening eftersom de är beroende av meningen hos de andra satserna i språket.

VI

Vi kommer nu till konsekvenserna av kritiken mot analyticitetsbegreppet. Quine menar att det faktum att hela vetenskapen möter hela erfarenheten ger vetenskapsmännen mycket större *frihet* än de logiska positivisterna gett dem. Det är alltid möjligt att fortsätta hålla något för sant genom att ge upp andra saker. Han erkänner naturligtvis att det finns en skillnad mellan satser som att ”det finns tegelhus på Elm Street” och t ex motsägelselagen vad gäller hur lätt det är att ge upp den. Vad han hävdar är att skillnaden är bara en gradskillnad, inte en artskillnad. Vi är betydligt mer benägna att ge upp de förra än de senare, men båda kan ges upp.

Quine attackerar vidare Carnaps åtskillnad mellan ”interna” och ”externa” frågor. Carnap, som var utled på metafysiken, skiljde på följande typer av frågor. (Dessa idéer framförde Carnap i ”Empiricism, Semantics and Ontology”. Läs gärna den som bakgrund. Den finns på: <http://www.ditext.com/carnap/carnap.html> Ej obligatoriskt.):

Externa frågor:

”Finns det fysiska objekt?”

”Finns det tal?”

Interna frågor:

”Fanns det datorer på medeltiden?”

”Finns det ett primtal som är större än 10 men mindre än 12?”

Frågor som huruvida det finns t ex tal eller fysiska objekt i allmänhet är s.k. extern fråga. Dessa avgörs av huruvida det är praktiskt att tala om tal eller fysiska objekt. Givet att vi accepterat ett begreppsligt ramverk där fysiska objekt förekommer är det däremot ingen pragmatisk fråga huruvida det finns säg tegelhus på Elm Street, utan avgörs av huruvida vi gjort vissa observationer och regler för hur dessa observationer bör tolkas.

Quine förkastade denna distinktion. Han menade att alla satsers sanningsvärde avgörs av pragmatiska överväganden. Vi eftersträvar bekväma, pragmatiska teorier: teorier som är enkla och sammanhängande. Vi använder dessa kriterier både vad gäller huruvida det finns fysiska objekt i allmänhet - vilket ju är extern fråga enligt Carnap - och vad gäller huruvida det fanns datorer på medeltiden – vilket är en intern fråga enligt Carnap. Således finns det ingen principiell skillnad mellan ”spekulativ metafysik” och naturvetenskap, tvärtom vad Carnap ansåg.